

Aristoteles sírja.

A Nineteenth Century ez évi májusi számában dr. Charles Waldstein körülményesen leírta az általa Euboea szigetén eszközölt ásatások eredményét; egy felolvasásában pedig, melyet a londoni Royal Institution-ban tartott, egy felásott díszes sírt, melyet Eretriában talált, úgy mutatott be a nagyszámú, díszes hallgatóságnak, hogy az a sír Aristoteles nyugvó helye volt.

Waldstein ez év elején kapta meg a görög hatóságoktól az ásatási engedélyt s azzal a szándékkal ment Euboeába, hogy Artemis Amarysia templomát keresse föl. Emlékeztetett Waldstein arra, hogy Euboeának Eretria és Chalcis volt két fő kereskedelmi városa; azt pedig Thukydides minden olvasója tudja, hogy Eretria és Athen hosszú időn át vetekedtek egymással az elsőbbségért. Újabb időben az 1869-ki chalcisi ásatások hívták föl a figyelmet Eretriára. Egy hosszú feliratot találtak ugyanis ott, mely a Kr. e. 340—278. időből származhatott, mely feliratban el van mondva, hogy egy Chaerephanes nevű mérnök az Eretriabeliekkel szerződött, hogy kiszáritja mocsárait. A szerződésben az is el van mondva, hogy maga a vállalkozó mérnök viseli a kiszáritás költségeit, de kiköti, hogy az ekként a kulturának megnyert földeket tíz éven át használhatja a mi körülbelől 38 talentumnak vagy hetvenezer forint évi haszonnak felelt meg a mi pénzünk szerint. Ez a felirat adott hírt Eretria mesés gazdagságáról s következésképp arról, hogy a környékén történt ásatások szép eredménynyel kecsegtethetnek.

Tudva van, hogy a görögök halottaikat a város falain kívül temették el s Waldstein a mint az ásatást a régi Eretria falain kívül megkezdve, a falakon kívül minden irányban sok sírra bukkant. A sírok különböző korszakból valók voltak; volt közöttük olyan is, mely a római korszakból való volt, s az eltemetettek közt sok volt az idegen származású. Huszonhat sírban talált az ásató feliratokat s e huszonhat felirat közül nyolcz a városba költözött idegenre vonatkozott. Waldstein előadta, hogy mennyi nehézséggel küzdött ásatásaiban, háromszor félbe kellett szakítani a munkát; előadta, hogy a görögök a téntát μέλαν γραμμών; a pennát χαλκινός γραμμών néven említik, melyekkel rendszeren a papyrusra írtak; a viaszos táblákra pedig az írást, στυλος-szal vagy másként γραμμής-szel végezték. Azért említi

fel ezeket Waldstein, hogy hallgatóival megértesse majd annak jelentőségét, hogy egy pompás sírban, melyet felfedezett s melyet ő Aristotelesnek, a nagy bölcsészének tulajdonít, a többi emléktárgyak, mint szobrocskák és egyéb ékítmények közt egy érczennát is talált, az egyetlent, mely az eddigi ásatásokból Görögországban napfényre került.

Waldstein azt a hitét, hogy a felfedezett pompás sír Aristoteles sírja, a következőkép törekszik megokolni. A legjobb tekintélyek szerint Aristoteles gyomorbántalmak következtében élete 63 évében Chalcis-ban halt meg, Kr. e. 322-ben. Azokat a regéket, hogy úgy mérgezte meg magát, vagy hogy azért ölte magát a Euripusba, mert az ár és apály okait fölfedezni nem tudta, Zeller s a legjobb tekintélyek kellőkép megvilágítottak. Azt lehetne azonban kérdezni, hogy ha Chalcisban halt meg, miként került holtteste Eretriába, mely Chalcistól 12 angol mértföld távolságra fekszik. E kifogásra egyik válasz az, hogy a makedon korszak alatt magát az egész Euoboea szigetét gyakran Chalcis névvel jelölték, annyira túlszárnyalta egykori versenytársát Eretriat. Strabo úgy írta le Chalcist, mint Eubocanak τὰ πρωταία καὶ μητρόπολιν-át. Ugyan ő hozzáteszi: δευτερεῖα δὲ Ἐρετρια. Ekként az az állítás, hogy Aristoteles Chalcisban halt meg, nem áll ellen annak, hogy Eretriában temették el.

Tudvalevő továbbá Aristoteles végrendeletéből, melyet Diogenes Laertius tett közzé, hogy a bölcsész háza nem a városban volt, hanem környékén. Ez érdekes okmányban szabad választására hagyja második feleségének hol lakjék: Ὅταν δὲ ἐν Χαλκιδι βούληται οἰκεῖν τὸν ξενῶνα πρὸς τῷ κηπῷ ἢ ἐν δὲ ἐν Σταγείροις τὴν πατρῶαν οἰκίαν. Már most elsőben is biztosra vehető, hogy a Ξενῶν kifejezés, mely a vendégek lakhelyére vonatkozott, nem maga a főlakóhely volt, hanem annak egy függeléke, sőt annak különböző része, egy földbirtokos birtokán. Így hát, ha az özvegy azt választotta, hogy Euboeaban marad, a Ξενῶν-nak kellett lakóházának lenni.

Továbbá Aristoteles idejében nem volt szokás, hogy a kertek a városban legyenek, s Epikur volt az első, a ki 308-ban kertet esatolt városi házához. E szerint az a kifejezés πρὸς τῷ κηπῷ azt jelenti, hogy a szóban forgó ház csakugyan a vidéken volt.

Az is eléggé ismeretes azután, hogy Eretria kedvencz tartózkodási helye volt a bölcsészeknek. Így például Menedemus ott lakott; az is bizonyos, hogy Phaedrus is tartózkodott ott. Úgy tekintették tehát, mint Chalcisnak irodalmi elővárosát.

Tekintsük meg azt is, mi intézkedést tett Aristoteles végrendelete temetkezési helyére nézve. Ezt mondja: Temesettek ott el, a hol akartok; szedjétek fel azonban első feleségem csontjait s tegyétek velem együtt közös sírba. Kitünik pedig, hogy az a pompás sír, melyet az ásató Aristotelesének tart, családi sír volt, melynek első lakója a végrendelet szavai szerint, maga a bölcész volt. A sír építészeti részleteiből nyilvánvaló, hogy ezt a pompás mausoleumot a negyedik század vége felé építhették.

A kiásott sírban ezt a felírást találták: Βίῳτῃ Ἀριστοτέλου, a mi magában véve nem dönt a szóban forgó kérdésben, minthogy az Aristoteles nevet többen is viselték, noha nem annyian, mint egyéb görög családnevet. Mintegy husz Aristotelesről tud az irodalom. Ezek között azonban csak egyetlen egy volt Euboeából való, s ez is Waldstein állítása szerint chalcisi volt. Egyébiránt Aristoteles családja történelméről is tájékozva vagyunk. Azt már említettük, hogy két felesége volt; az első feleségét Pythiasnak, a másodikat Herpyllisnek hívták. Gyermeke is kettő volt, tudniillik egy fia Nikomachus s egy leánya Pythias. Nikomachus meghalt házasság nélkül; Pythias pedig háromszor ment férjhez. Első férjétől, Nikanostól nem voltak gyermekei. Második férjétől Proklestől, a ki a lakedemon Demaratus királynak volt a származéka, két fia született: Prokles és Demaratus. Harmadik férjétől, Metrodorus orvostól szinte született egy fia, a ki Aristoteles nevet kapott.

Aristoteles névre akadtak a sicíliai ásatásokban is; mely Siciliáról tudva van, hogy chalcisi gyarmat volt. Eretriai feliratokban ezzel a névvel csak a második században találkozunk. E századból származó sok eretriai feliratot átvizsgált az ásató, s úgy találta, hogy 1600 név közt, melyek közt Nikomachus és Prokles név is fordult elő, egyetlen Aristoteles nevet sem talált. Elfogadható hypothesis ezek után, hogy Pythias családja, közte Aristoteles nevű fia Eretriában, vagy Euboea valamelyik más városában élt. Erről az Aristotelesről, Pythias fiáról emlékezik meg Theophratus, az Aristoteles-féle peripatetikus iskola utóda végrendeletében. Az a Biote tehát, kiről a föntebb idézett feliratban szó van, ennek az Aristotelesnek, a bölcész unokájának lehetett a felesége vagy a lánya.

Támogatja ezt az idézett: Βίῳτῃ Ἀριστοτέλου-nak nyelvtani formája. Az Aristoteles főnévnek szabályos birtokos esete Ἀριστοτελήου, s az eddig ismert feliratokban Kr. e. 350 évvel, valamint a

300-ik évről innen valóban így is használtak. A közbeneső ötven év alatt állt be az előbbi forma használatának a divata. A német Meisterhaus 39 oly esetben talált ou-ra, melyben szabályosan ou-nak kellett volna állni.

Végül szükséges kiemelni a sírban talált terra-cotta-szobrok jelentőségét. Tudvalevő, hogy a görögök a meghalt mellé kedvenc szobrát, melyek az illetőnek foglalkozásmódját jellemezték, szokták eltemetni. Valóban e sírban azok a szobrocskák kerültek napfényre, melyeket a Kr. e. IV-ik században az írók, a philosophok szobrainak tartottak. Találtak azután a pompás sírban sok ékszert, arany diadem. Annyi mindenesetre áll, hogy a fényes sír valami kitünőségé lehetett, s hogy e kitünőség egyuttal író is volt, bizonyítják a sírban talált ércpenna, a stylus s a philosophusok szobrai. Ha ezekhez hozzáveszük a fönnértelmezett felirat következéseit, Waldstein szerint igen nagy a valószínűség, hogy a sírban a nagy stageirita nyugodott.

Az Akadémiából.

Az Akadémia idei nagygyűlésének a philosophia körébe vágó eseményeiről az *Akadémiai Értesítő* alapján a következőkben számolunk be :

*

A II. osztály a) szakaszába melybe a philosophiai tudományok is tartoznak, az informáló bizottságnak sem ajánltjai, sem mellőzöttjei közül nem választottak meg senkit. Ez osztály számára a gyakorlat e szerint nem nyilatkoztatta életrevalónak az imént megalkotott informáló bizottságot.

*

Az akad. nagyjutalom- és Marczibányi mellékjutalomra az idei nagygyűlésen az 1884—1890. évkörben megjelent philosophiai szakmunkák pályáztak, azok kivételével, melyek megelőzőleg már részesültek valamely akadémiai jutalomban.

Összesen nyolcz pályamű érkezett a főtitkári hivatalhoz :

1. *Felméri L.* : Neveléstudomány.
2. *Domanovszky E.* : A renaissance-kori bölcsészet története.
3. *Pikler Gy.* : Az objectiv létben való hit lélektana.
4. *Sándorffy* : Istentan.